

مطالعه تطبیقی برنامه درسی آموزش کارآفرینی در قلمرو
رشته‌های کارشناسی علوم اجتماعی و رفتاری در دانشگاه تهران
با دانشگاه‌های پیشرو جهان

احمد ملکی پور*
دکتر رضوان حکیم‌زاده**
دکتر مرضیه دهقانی***
دکتر محمدرضا زالی****

چکیده

هدف پژوهش حاضر مطالعه تطبیقی برنامه درسی آموزش کارآفرینی در قلمرو رشته‌های کارشناسی علوم اجتماعی و رفتاری در دانشگاه تهران با دانشگاه‌های پیشرو جهان است. روش این پژوهش تحلیلی اسنادی با رویکرد تطبیقی است. جامعه آماری مورد نظر دانشگاه‌های پیشرو و موفق در عرصه آموزش کارآفرینی با توجه به جدیدترین رتبه‌بندی مؤسسه‌های معتبر جهانی است. نمونه مورد بررسی دانشگاه‌های پنسیلوانیا، مرلند، کالیفرنیا و هاروارد است، این دانشگاه‌ها به صورت هدفمند با توجه به دسترسی به مدارک و اسناد موجود انتخاب شدند که با برنامه درسی کارآفرینی در قلمرو رشته‌های کارشناسی علوم

**** دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران (نویسنده
مستول) (malekipour@ut.ac.ir).

تاریخ دریافت: 1395/2/28 تاریخ پذیرش: 1395/5/1

* دانشیار گروه روش‌ها و برنامه‌های آموزشی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران
(Hakimzadeh@ut.ac.ir).

** استادیار گروه روش‌ها و برنامه‌های آموزشی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران
(Dehghani_m33@ut.ac.ir).

*** دانشیار گروه کارآفرینی سازمانی، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران (Mrzali@ut.ac.ir).

پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، شماره 38، بهار و تابستان 1395، ص 113-89

اجتماعی و رفتاری در دانشگاه تهران (کارآفرینی، روان‌شناسی و علوم تربیتی، اقتصاد، جغرافیا، مدیریت، تربیت بدنی و علوم اجتماعی) مقایسه شدند. الگوی مورد استفاده روش توافق و تفاوت جان استوارت میل است. در این پژوهش شباهت‌ها و تفاوت‌های عناصر اصلی برنامه درسی کارآفرینی (اهداف، محتوا، راهبردهای یاددهی - یادگیری و ارزشیابی) در دانشگاه‌های مذکور به منظور بهبود برنامه درسی کتاب مبانی آموزش کارآفرینی در دانشگاه تهران بررسی و مقایسه شده است. نتایج این پژوهش نشان داد برنامه درسی کتاب مبانی آموزش کارآفرینی دانشگاه تهران متفاوت از دانشگاه‌های مورد مطالعه است، و در دانشگاه‌های پیشرو عناصر برنامه درسی کارآفرینی بر مبنای رویکرد شایستگی محور طراحی شده است، این در صورتی است که در دانشگاه تهران طراحی برنامه درسی بر مدل سنتی و موضوع محور مبتنی است. در بخش عنصر هدف، برنامه درسی کارآفرینی دانشگاه تهران بر یادگیری در سطح دانش و فهمیدن تأکید دارد، در عنصر محتوا برنامه درسی کارآفرینی دانشگاه تهران همسو با اهداف در پی ایجاد دانش و آشنایی دانشجویان با یک سری مطالب نظری است. در عنصر راهبردهای یاددهی - یادگیری دانشگاه تهران با توجه به مدل سنتی فرصت‌های مناسب برای فعالیت‌های یادگیری کارآفرینی تدارک دیده نشده است، و در عنصر ارزشیابی بر روش‌های کمی و آزمون پایان ترم تأکید دارد.

کلیدواژه‌ها

مطالعه تطبیقی، برنامه درسی، آموزش کارآفرینی، علوم اجتماعی و رفتاری، آموزش عالی.

مقدمه

امروزه این پذیرش عمومی در جهان وجود دارد که دانش و مهارت‌های کارآفرینی را می‌توان از طریق آموزش در محیط ارتقا بخشید (Gibb, 2005) و آموزش نقش مهمی در فرایند گنجایش کارآفرینی بازی می‌کند (Katz, 2003). آموزش کارآفرینی، فرایندی نظام مند، آگاهانه و هدفگراست که طی آن، افراد غیر کارآفرین، ولی با توان بالقوه، به صورت خلاق تربیت می‌شوند. در این زمینه، سازمان جهانی یونسکو در کنفرانس جهانی در سال 1998 با به رسمیت شناختن ارزش و حمایت از کارآفرینی و مهارت‌های آن در آموزش عالی، حمایت خود را برای مهم بودن آموزش کارآفرینی اعلام کرد (UNESCO, 1998).

آژانس تضمین کیفیت در آموزش عالی (2012) آموزش کارآفرینی را به عنوان ابزاری برای رشد و استفاده از تفکر و مهارت‌های سرمایه‌گذاری و همچنین توسعه و رشد کسب و کار موجود یا طراحی سازمان کارآفرینی تعریف می‌کند، و هدف آن را تولید فارغ‌التحصیلانی می‌داند که قادر به شناسایی فرصت‌ها و سرمایه‌گذاری در حال رشد، از طریق تنظیم کسب و کار جدید یا توسعه و رشد بخش‌هایی از سرمایه‌گذاری موجود باشند.

در واقع، آموزش کارآفرینی، فعالیتی است که از آن برای انتقال دانش و اطلاعات مورد نیاز در جهت کارآفرینی استفاده می‌شود و افزایش، بهبود و توسعه نگرش‌ها، مهارت‌ها و توانایی‌های افراد غیر کارآفرین را در پی خواهد داشت (شفیع‌زاده، 1386). از جمله اهداف آموزش کارآفرینی کسب دانش مربوط به کارآفرینی، تعیین و تقویت ظرفیت، استعداد و مهارت کارآفرینی، القای مخاطره‌پذیری، تقویت نگرش‌ها در جهت پذیرش تغییر و غیره است (احمدپور داریانی، 1392).

این مفهوم در ابتدا با معرفی آن در سال 1940 توسط کشور آمریکا به سرعت در بسیاری از کشورهای دیگر جهان به عنوان یک جزء لاینفک از راهبردهای اقتصاد نوین برای ایجاد اشتغال قرار گرفت (McMullan, 1987)، به شکلی که تنها در این کشور، بین سال‌های 1960 تا 1967 تعداد 140 دانشگاه‌های کارآفرین ایجاد شد؛ این فرایند در دهه 1990 شتاب بیشتری یافت و در این دهه 500 دانشکده کارآفرینی شکل گرفت و توسعه یافت، و همچنین در 20 سال گذشته بیش از 2000 دوره آموزشی، در 1500 دانشکده و با حمایت 100 مرکز پژوهشی در ایالات متحده اجرا شد (Kuratko, 2003).

بررسی شواهد موجود نشان می‌دهد به آموزش کارآفرینی در ابتدا در ایالات متحده آمریکا، در بطن دوره‌های دانشگاهی بسیار توجه شد. مشابه این امر، در کشورهای دیگر نظیر فیلیپین، هند، سنگاپور، کره جنوبی، اندونزی و مالزی از طریق ایجاد نهادهای مستقل آموزشی و منظور کردن دروس کارآفرینی در مجموعه دروس آموزشی توجه جدی شد. در برنامه‌دستی این نهادها و دانشگاه‌ها، آموزش کارآفرینی به شکل تلفیقی یا به صورت یک درس مستقل برای رشته‌های گوناگون عرضه می‌شود. در کشور ما نیز با توجه به برنامه توسعه پنجم و سند چشم‌انداز 1404 آموزش عالی، شورای عالی برنامه‌ریزی در جلسه 606 مورخ 1385/9/11 خود با ایجاد درس «مبانی کارآفرینی» به ارزش 2 واحد به عنوان درس اختیاری برای تمامی رشته‌های دانشگاهی موافقت کرد. با این حال بعد از

گذشت حدود یک دهه، دیده‌بان جهانی کارآفرینی¹ کمیت و کیفیت آموزش کارآفرینی در سال 2013 در دوره‌های دانشگاه ایران را ارزیابی که ایران در بین 73 کشور عضو رتبه 72 را کسب کرد (Martinez, 2014)، این نتیجه بیانگر فقر شدید آموزش کارآفرینی در نظام آموزشی عالی است، که یقیناً این فقر در قلمرو علوم انسانی به طور عام و رشته‌های کارشناسی علوم اجتماعی و رفتاری به طور خاص که مدنظر این پژوهش است، بیشتر نمود پیدا می‌کند. این در حالی است که بنابر اطلاعات و آمار به دست آمده از مرکز تحقیقات علوم انسانی امریکا (1999) سهم تخصیص علوم انسانی در تولید ناخالص ملی به طور مستقیم 41 درصد و به طور غیر مستقیم بالغ بر 50 درصد است، و بیشترین شغل ایجاد شده که حاصل تفکر کارآفرینی است، برخاسته از افراد تحصیلکرده در حوزه علوم انسانی بوده است. در بخش اقتصادی، به کارگیری نوآوری‌های به کار گرفته شده توسط فارغ‌التحصیلان علوم انسانی که در زیر شاخه اقتصادی، علوم مدیریت و بازرگانی فعالیت دارند باعث شده است که عمده اشتغال پایدار با ورود به بخش خدمات و فعالیت‌های اقتصادی صورت گیرد (طالبی، 1387). بنابراین، یک راه حل پایدار برای ایجاد نگرش کارآفرینانه، ارتقای توانمندی‌ها و ویژگی‌های کارآفرینانه دانشجویان با استفاده از ظرفیت ارزشمند برنامه‌های درسی در طول دوره تحصیل است، زیرا با توجه به مطالعات مختلف صورت گرفته، ثابت شده که ویژگی‌های کارآفرینان اغلب اکتسابی است و نه توارثی (مهدوی مزده، 1392). با این حال، در ارتباط با پژوهش حاضر تحقیقاتی صورت گرفته که به آن اشاره می‌گردد:

مجلل چوبقلو و همکاران (1393) در پژوهشی تحت عنوان آسیب‌شناسی فرایند کارآفرینی در برنامه درسی رشته‌های تحصیلی دانشگاهی (مطالعه موردی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب) به این نتیجه دست یافتند که برنامه‌درسی کارآفرینی کیفیت مطلوب و توانایی تربیت کارآفرینان خلاق، مبتکر و توانا را ندارد.

در طی مطالعه‌ای با عنوان «نیازسنجی آموزش دانش و مهارت کارآفرینی در رشته‌های علوم انسانی» صفری و همکاران (1391) به این نتیجه دست یافتند که مواد، محتوا و برنامه‌های فرعی (غیر رسمی یا پنهان) علمی آموزشی و حتی شیوه‌های تدریس در رشته‌های علوم انسانی در انتقال مفاهیم کارآفرینی و کسب و کار به دانشجویان در

1. GEM Global Entrepreneurship Monitor (GEM)

وضعیت مناسبی قرار ندارند.

احمدزاده (1392) در پژوهشی با هدف بررسی و تحلیل اثربخشی آموزش کارآفرینی در رشته‌های کارآفرینی با استفاده از مدل ماتریس رضایت، به این نتیجه دست یافت که محتوا، روش‌ها، پیامدهای فردی، سازمانی و اجتماعی - اقتصادی حاصل از آموزش کارآفرینی در دانشجویان رشته‌های کارآفرینی دانشگاه سیستان و بلوچستان اثربخش نبوده است.

شریف و همکاران (1390) در پژوهش «تحلیل وضعیت آموزش کارآفرینی در آموزش عالی ایران» به این نتیجه دست یافتند که هدف‌ها، محتوا، راهبردهای یاددهی و یادگیری، شیوه‌های مدیریت و نظارت و ارزشیابی آموزش کارآفرینی باید بیش از سطح متوسط در آموزش کارآفرینی مدنظر قرار گیرد.

در طی مطالعه‌ای با عنوان «نقش سرفصل و محتوای دروس تربیت بدنی در کارآفرینی دانش‌آموختگان این رشته» فراهانی و همکاران (1387) به این نتیجه رسیدند که لزوم آموزش کارآفرینی به دانشجویان تربیت بدنی، ایجاد فضای میانه و تعاملی بین محیط‌های یادگیری و اجرا، تجدید نظر و انطباق سرفصل و محتوای دروس با نیازهای جامعه و تدوین قوانینی که بتواند از نوآوری‌ها و خلاقیت در عرصه ورزش حمایت کند، ضروری است.

احمدزاده (1384) در پژوهشی با عنوان «بررسی میزان توجه برنامه‌دستی دوره کارشناسی رشته علوم تربیتی به پرورش مهارت‌های کارآفرینی از دیدگاه فارغ‌التحصیلان دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی» به این نتیجه دست یافت که عناصر برنامه‌دستی رشته علوم تربیتی و دروس تخصصی آن به پرورش مهارت‌های کارآفرینی توجه ندارند.

سیابلا و همکاران (Seabela et al., 2014) در مطالعه‌ای با هدف شایستگی‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه‌های غیر کسب و کار در افریقای جنوبی به این نتیجه رسیدند که دانشجویان غیر کسب و کار در شایستگی‌های کارآفرینی و مدیریت اقتصادی ضعیف‌اند.

سانچز (Sanchez, 2011) در «آموزش دانشگاهی برای شایستگی‌های کارآفرینی: تأثیر آن بر قصد و راه‌اندازی کسب و کار» نتایج مطالعه روی دانشجویان رشته‌های اقتصاد،

علوم اجتماعی، فنی، حقوق و بهداشت کشور اسپانیا نشان داد که خودباوری، خطرپذیری، پیشتاز بودن و قصد خوداشتغالی به طور مشخصی بعد از برنامه‌های آموزش کارآفرینی نسبت به قبل از برنامه‌های آموزشی افزایش یافته است.

لیودیزی و همکاران (LiuDezhi et al., 2008) در «مطالعه تطبیقی آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌های امریکا و چین» به این نتیجه دست یافتند که دانشگاه‌های چین در زمینه فعالیت‌های برنامه‌درسی و محیط آموزشی در سطح پایین‌تری نسبت به دانشگاه‌های امریکا عمل می‌کنند.

سانگ و همکاران (Sang et al., 2005) در «تأثیر آموزش کارآفرینی: مطالعه تطبیقی دانشگاه‌های امریکا و کره» به این نتیجه دست یافتند که بافت فرهنگی دانشجویان امریکایی از دانشجویان کره‌ای متفاوت است، بدین صورت که بافت فرهنگی دانشجویان امریکایی در اصطلاحات قصد و نیت کارآفرینانه، دانش و توانایی ایجاد سرمایه‌گذاری، به رسمیت شناختن اهمیت آموزش کارآفرینی و قصد راه‌اندازی سرمایه‌گذاری در خارج از کشور با تأکید بر کارگروهی در وضعیت بهتری قرار دارد.

با توجه به آنچه گفته شد، از آنجا که یکی از اهداف و وظایف مهم نظام آموزش عالی هر کشور، آموزش نیروی انسانی کارآفرین و کارآمد مورد نیاز جامعه است، ولی به نظر می‌رسد به علت نامناسب بودن سرفصل‌ها و عنوان درس‌های دانشگاهی، دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها تخصص و کارآیی لازم برای آموزش نگرش کارآفرینانه را ندارند. این پژوهش به چند دلیل حائز اهمیت است: اول، با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده در خصوص آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها احساس می‌شود، انجام دادن این پژوهش بیش از پیش ضروری است. دوم، از تجارب کشورهای که در این زمینه موفق شده‌اند می‌توان در زمینه طراحی برنامه‌درسی کارآفرینی بهره برد. و سوم، این مطالعه تطبیقی می‌تواند نقشه‌روشنی را بر سر راه برنامه‌ریزان و مؤلفانی که دستی در تدوین و طراحی برنامه‌درسی کارآفرینی دارند، قرار دهد. لذا، هدف این پژوهش مطالعه تطبیقی برنامه‌درسی کارآفرینی در قلمرو رشته‌های کارشناسی علوم اجتماعی و رفتاری در دانشگاه‌های پنسیلوانیا، مریلند، کالیفرنیا و دانشگاه هاروارد با برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی دانشگاه تهران با توجه به عناصر اصلی برنامه‌درسی (هدف، محتوا، راهبردهای یاددهی - یادگیری و ارزشیابی) است.

روش پژوهش

این پژوهش یک پیمایش تطبیقی است با کمک الگوی استوارت میل از یک طرف و نیز روش پژوهش تحلیلی اسنادی با رویکرد تطبیقی. اطلاعات آن از طریق بررسی اسناد و مدارک دانشگاهی و همچنین جستجو در شبکه جهانی اینترنت گردآوری شده است. الگوی مورد استفاده روش توافق و تفاوت جان استوارت میل است. استدلال حاکم بر روش توافق این است که هرگاه دو یا چند نمونه از یک پدیده تحت بررسی تنها در یک عامل علی از بین چندین عامل علی ممکن مشترک باشند، آنگاه آن عامل علی که همه نمونه‌ها در آن مشترک‌اند، علت پدیده تحت بررسی خواهد بود. استدلال حاکم بر تفاوت نیز این است که هرگاه دو یا چند نمونه از بین چندین عامل علی ممکن با یکدیگر متفاوت باشند، آنگاه عامل علی که همه نمونه‌ها در آن با هم اختلاف دارند، علت پدیده تحت بررسی خواهد بود (معدن‌دار آرانی، 1394). با توجه به هدف پژوهش برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی چهار دانشگاه پنسیلوانیا، مریلند، کالیفرنیا و هاروارد به صورت هدفمند به عنوان نمونه آماری برای مقایسه با برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی در مقطع کارشناسی در دانشگاه تهران انتخاب شد. دلیل انتخاب این دانشگاه‌ها این است که هم نظام آموزشی پیشرفته‌ای دارند، و هم در زمینه فعالیت‌های آموزش کارآفرینی به دانشجویان از جمله دانشگاه‌های دولتی پیشرو در جهان محسوب می‌شوند، که این پیشرفت‌ها در نظام آموزشی و همچنین در عرصه آموزش کارآفرینی آن‌ها در جدیدترین رتبه‌بندی مؤسسه‌های معتبر جهانی از جمله مؤسسه تایمز و تامسون رویترز نشان داده شده است. با توجه به اینکه رشته‌های علمی از نظر ماهیت با هم متفاوت‌اند، و آموزش کارآفرینی در هر حیطه از نظر ویژگی‌های هر رشته متفاوت از حیطه دیگر است، باید یک حیطه خاص بررسی شود. لذا در این پژوهش سعی شد که برنامه‌درسی کتاب مبانی کارآفرینی و آموزش‌های کارآفرینی که برای رشته‌های کارشناسی در قلمرو علوم اجتماعی و رفتاری ارائه می‌گردد، بررسی شود، که این قلمرو رشته‌های زیرمجموعه کارآفرینی، روان‌شناسی و علوم تربیتی، اقتصاد، جغرافیا، مدیریت، تربیت بدنی و علوم اجتماعی را دربر می‌گیرد. در این پژوهش ابزار گردآوری اطلاعات، مراجعه به سایت‌های دانشگاه‌های مذکور و بررسی سرفصل‌ها، اسناد و مدارک برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی و عناصر چهارگانه اهداف، محتوا، روش‌های تدریس و ارزشیابی است. برای قضاوت درباره اعتبار اسناد و مدارک منابع هم نقد بیرونی و هم درونی شد. در نقد بیرونی بر اصلی بودن مدرک مورد نظر و در ارزیابی درونی بر اهمیت و صحت محتوای مدرک تأکید شد. گردآوری اطلاعات در مورد عناصر

چهارگانه اهداف، محتوا، راهبردهای یاددهی - یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی برنامه درسی آموزش کارآفرینی دانشگاه‌های منتخب به روش مطالعه اسنادی بود، و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش کیفی تحلیل محتوا استفاده شد. واحد تحلیل در این پژوهش کلمه، جمله، یا متن است. از این رو، برای پاسخ به سؤال‌ها، بعد از تجزیه و تحلیل مدارک و اسناد، عناصر برنامه درسی هر دانشگاه توصیف شد، سپس جدول‌هایی با توجه به الگوی توافق و تفاوت استوارت میل تهیه، و شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها بررسی شد.

یافته‌ها

سؤال 1: اهداف برنامه درسی آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌های مورد مطالعه چیست؟
با بررسی برنامه درسی آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌های مورد پژوهش مشخص گردید که این دانشگاه‌ها در برنامه درسی خود در زمینه اهداف برنامه درسی آموزش کارآفرینی به موارد زیر اشاره کرده‌اند:

دانشگاه پنسیلوانیا

در دانشگاه پنسیلوانیا از دانشجویان انتظار می‌رود که در پایان دوره اهداف زیر را کسب کنند:

- بتوانند مهارت‌های کارآفرینی برای سرمایه‌گذاری را توسعه دهند.
- درک عمیقی از نظریه و عمل کسب و کار داشته باشند.
- مهارت‌های بین فرهنگی و بین رشته‌ای را توسعه بدهند.¹

دانشگاه مریلند

دانشگاه مریلند نیز برای دانشجویان خود اهداف زیر را در نظر گرفته است:

- فرایند کارآفرینی را به عنوان یک فعالیت مورد نیاز بازار توصیف کنند.
- فرصت‌های نوآورانه را بشناسند.
- بتوانند مشکلات را به شکل نوآورانه در کسب و کار حل کنند.
- چگونگی خلاقیت و مزیت‌های رقابتی برای خلق کسب و کار و خدمات را بشناسند.

1. The University of Pennsylvania Entrepreneurship Course Syllabus, Fall 2006.
www.management.wharton.upenn.edu/.../Wharton-MGMT-801-Entrepreneurship-20.

- ارزیابی‌های اولیه از سرمایه‌گذاری‌های جدید را توسعه دهند.
- منابعی را که به تولید ایده‌های آن‌ها کمک می‌کند، بشناسند.¹

دانشگاه کالیفرنیا

در دانشگاه کالیفرنیا در پایان دوره آموزش کارآفرینی از دانشجویان انتظار می‌رود که قادر باشند:

- شناخت درستی از کارآفرینی اجتماعی و فرصت‌ها، چالش‌های پیش روی کارآفرینان اجتماعی به دست آورند.
- دانشجو به این سمت سوق داده شود که با کارآفرینانی ملاقات کند که تجربه موفق در حل مسائل و چالش‌های پیش روی در کسب و کار برای ایجاد سودآوری را داشته‌اند.
- یک طرح کسب و کار برای یک سرمایه‌گذاری اجتماعی پیشنهاد کند.²

دانشگاه هاروارد

دانشگاه هاروارد نیز برای آموزش دانشجویان بر اهداف زیر تأکید دارد:

- چارچوب مفهومی از کارآفرینی اجتماعی و همچنین چالش‌ها و فرصت‌هایی را که کارآفرینان در طول تاریخ با آن مواجه شده‌اند، در ذهن خود ترسیم کنند.
- روش‌های لازم را برای تفکر خلاق و تعامل درباره سرمایه‌گذاری اجتماعی کسب کنند.
- شناخت لازم را درباره هفت مدل تغییر اجتماعی، راه‌اندازی، رهبری، مدیریت و ارزیابی سرمایه‌گذاری اجتماعی کسب کنند: خیریه، بازار، آموزش، سیاست، اجتماع، جنبش و بودجه شناخت.³
- بتوانند منابع و اعتبارات مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری اجتماعی را کسب کنند.
- بتوانند ایده‌های کارآفرینان اجتماعی را به طور نقادانه و تعاملی قبل از انجام هر عملی بررسی کنند.

1. University of Maryland, Introduction to Entrepreneurship Course Syllabus, 2003.
www.citidel.org/bitstream/10117/6189/1/33-ENES200.pdf

۲. gsm.ucdavis.edu/.../mgtp۲۹۱-۲_sp۱۳.pdf

3. www.isites.harvard.edu/fs/docs/icb...files/Harvard-MGMT-E154.pdf

شورای عالی برنامه‌ریزی در جلسه 606 مورخ 1385/9/11 خود با ایجاد درس «مبانی کارآفرینی» به ارزش 2 واحد به عنوان درس اختیاری برای تمامی رشته‌های دانشگاهی موافقت کرد که در آن بر اهداف زیر تأکید شده است:

• آشنایی دانشجویان با تاریخچه، مبانی و مهارت‌های مورد نیاز برای موفقیت در فرایند کارآفرینی و مدیریت کسب و کار.

سؤال 2: چه تشابهات و تفاوت‌هایی در بررسی اهداف برنامه‌درسی کارآفرینی در دانشگاه‌های مورد مطالعه وجود دارد؟

جدول 1 توافقی و تفاوت اهداف برنامه‌درسی کارآفرینی

تهران	هاروارد	کالیفرنیا	مریلند	پنسیلوانیا	اهداف برنامه‌درسی کارآفرینی
√	√	√	√	√	تقویت تفکر درباره‌ی مهارت‌های کارآفرینی و کسب و کار و توصیف فرایند کارآفرینی
---	---	---	---	√	توسعه‌ی مهارت‌های بین فرهنگی و بین رشته‌ای دانشجویان
---	√	√	√	---	شناخت فرصت‌های کارآفرینانه، چالش‌های کارآفرینانه و حل مشکلات کارآفرینانه
---	---	√	√	---	- پرورش خلاقیت دانشجویان - شناخت منابع تولید ایده‌ها
---	---	---	√	---	ارزشیابی اولیه از راه‌اندازی سرمایه‌گذاری
---	---	√	---	---	- سوق دادن دانشجو برای ملاقات با کارآفرینان در راستای شناخت مسائل و مشکلات پیش روی آنها - دانشجو بتواند یک طرح کسب و کار برای سرمایه‌گذاری اجتماعی پیشنهاد دهد.
---	√	---	---	---	دانشجو بتواند منابع مالی مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری اجتماعی را تجزیه و تحلیل کند.
√	---	---	---	---	آشنایی دانشجو با تاریخچه و مبانی کارآفرینی

جدول شماره 1 نشان می‌دهد که همه‌ی نمونه‌های مورد مطالعه یکی از اهداف برنامه‌درسی کارآفرینی را تقویت تفکر درباره‌ی مهارت‌های کارآفرینی و کسب و کار و توصیف فرایند کارآفرینی در دانشجویان می‌دانند، که در این خصوص با هم توافق،

و در اهداف دیگر با هم تفاوت دارند: دانشگاه پنسیلوانیا توسعه مهارت‌های بین فرهنگی و بین رشته‌ای دانشجویان را یکی از اهداف برنامه درسی کارآفرینی در نظر گرفته است. دانشگاه مریلند، کالیفرنیا و هاروارد یکی از اهداف برنامه درسی کارآفرینی را شناخت فرصت‌های کارآفرینانه، چالش‌های کارآفرینانه و حل مشکلات کارآفرینانه می‌داند. پرورش خلاقیت و شناخت منابع تولید ایده‌ها در دانشجویان نیز به عنوان یکی از اهداف برنامه درسی دانشگاه هاروارد و مریلند ذکر شده است. جدول همچنین بیانگر این است که دانشگاه مریلند بر ارزشیابی اولیه از راه‌اندازی سرمایه‌گذاری جدید به عنوان یک هدف تأکید کرده است. دانشگاه کالیفرنیا اهداف برنامه درسی را ملاقات دانشجو با کارآفرینان موفق برای شناخت مسائل و مشکلات پیش روی آن‌ها و همچنین اینکه دانشجو بتواند یک طرح کسب و کار برای سرمایه‌گذاری اجتماعی پیشنهاد دهد، در نظر گرفته است. دانشگاه هاروارد یکی از اهداف برنامه درسی کارآفرینی را این می‌داند که دانشجو بتواند منابع مالی مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری اجتماعی را تجزیه و تحلیل کند. در دانشگاه تهران نیز به آشنایی دانشجو با تاریخچه و مبانی کارآفرینی به عنوان یکی از اهداف برنامه درسی آموزش کارآفرینی تأکید شده است.

سؤال 3: محتوای برنامه درسی آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌های مورد مطالعه چیست؟
با بررسی برنامه درسی آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌های مورد پژوهش مشخص شد که این دانشگاه در برنامه درسی خود در زمینه محتوای برنامه درسی آموزش کارآفرینی به سرفصل‌های زیر اشاره کرده‌اند:

دانشگاه پنسیلوانیا

سرفصل‌های برنامه درسی کارآفرینی در دانشگاه پنسیلوانیا:

- آشنایی با کارآفرینی و چگونگی کار گروهی،
- فرصت‌های کارآفرینی،
- ارزیابی و تولید ایده‌های سرمایه‌گذاری،
- طرح‌ها و مدل‌های کسب و کار،
- راهبردهای شروع کسب و کار،
- تأمین منابع مالی سرمایه‌گذاری جدید،

- برنامه‌ریزی،
- بهبود مدیریت،
- برداشت محصول و یادگیری از شکست‌ها،
- ایجاد و خلق کارآفرینی در شرکت‌های بزرگ.¹

دانشگاه مریلند

سرفصل‌های برنامه درسی دانشگاه مریلند امریکا عبارت است از:

- معرفی و تعاریف کارآفرینی، امکان‌سنجی طرح‌های مورد بحث در کارآفرینی،
- ارائه یک نمای کلی از مسائل کارآفرینی در جهان معاصر،
- کارآفرینی سازمانی،
- نظریه‌های کارآفرینانه، خلاقیت و فرایند نوآوری،
- اخلاق و مسئولیت اجتماعی،
- ارزیابی از محیط و پژوهش در بازار،
- فرصت‌های کارآفرینانه، مشارکت در سرمایه‌گذاری‌های جدید، سرمایه‌بازار،
- مسائل حقوقی،
- منابع تأمین مالی،
- رشد و توسعه سرمایه‌گذاری کارآفرینانه،
- ارزشیابی، مدیریت جانشین‌پروری، مدیریت کیفیت فراگیر،
- کارآفرینی جهانی: شرایط تأثیرگذار بر کسب و کار و بازار بین‌المللی.²

دانشگاه کالیفرنیا

سرفصل‌های برنامه درسی دانشگاه کالیفرنیا امریکا عبارت است از:

- مبانی کارآفرینی اجتماعی: مفهوم و تعریف،
- تفاوت بین سازمان‌های خصوصی، دولتی، و شرکت‌های تجاری،
- تغییرات و تحولات تجاری،

1. the University of Pennsylvania Entrepreneurship Course Syllabus, Fall 2006.

www.management.wharton.upenn.edu/.../Wharton-MGMT-801-Entrepreneurship-20...

۲. University of Maryland, Introduction to Entrepreneurship Course Syllabus, ۲۰۰۳.
www.citidel.org/bitstream/۱۰۱۱۷/۶۱۸۹/۱/۳۳-ENES۲۰۰۳.pdf

- سرمایه/ بودجه/ منابع مالی،
- کارآفرینی و چالش‌های آن،
- رقابت و اندازه‌گیری مدیریت عملکرد،
- مدل‌های سود آور برای سرمایه‌گذاری،
- بسترسازی زمینه برای سرمایه‌گذاری،
- نکات کلیدی در خلق یک چشم‌انداز برای سرمایه‌گذاری اجتماعی،
- مسائل و قوانین حقوقی.¹

دانشگاه هاروارد

- سرفصل‌های برنامه درسی دانشگاه هاروارد امریکا عبارت است از:
- چارچوب مفهومی کارآفرینی اجتماعی و عناصر برنامه‌ریزی،
 - ارائه تاریخچه کارآفرینی،
 - ارزیابی اصطلاحات کارآفرینانه،
 - مدل‌های تغییر: ابزاری برای کارآفرینی اجتماعی،
 - مسائل و چالش‌های دنیای معاصر،
 - مثال‌هایی در عمل: بازار، مردم، و جنبش‌ها،
 - مثال‌هایی در عمل: مدل‌های خیریه،
 - مدل‌های مالی،
 - مدل‌های آموزشی،
 - مدل‌های سیاسی،
 - مدل‌های اجتماعی،
 - مدل‌های جنبشی.²

دانشگاه تهران

- آشنایی با تاریخچه کارآفرینی، مفاهیم کارآفرینی و انواع آن،
- آشنایی با انواع کسب و کار و مبانی و اصول کسب و کار،

۱. gsm.ucdavis.edu/.../mgtp۲۹۱-۲_sp۱۳.pdf

۲. www.isites.harvard.edu/fs/docs/icb...files/Harvard-MGMT-E154.pdf

- آشنایی با مبانی بازار و مدیریت بازار،
- آشنایی با داستان‌های موفقیت و شکست کارآفرینان و قهرمانان توسعه،
- ارزیابی امکان‌سنجی و انتخاب ایده کارآفرینی،
- آشنایی با چارچوب طرح کسب و کار،
- طراحی جداول و محاسبات طرح کسب و کار (تمرین علمی)،
- آشنایی با مراحل ثبت و تأسیس شرکت و آشنایی با انواع شرکت‌ها،
- آشنایی با مبانی کسب و کار در اقتصاد ایران و کلیات قوانین تجارت در ایران،
- آشنایی با تجربیات موفق کارآفرینان ایرانی،
- آشنایی با مهارت‌های کارآفرینی: کار گروهی، مدیریت منابع، مدیریت مالی،
- برنامه‌ریزی و سازماندهی کسب و کار،
- راه‌اندازی کسب و کار، تولید، کنترل کیفیت و کنترل هزینه‌ها،
- بازاریابی، فروش و ارتباط با مشتری.

سؤال 4: چه تشابهات و تفاوت‌هایی در بررسی محتوای برنامه‌درسی کارآفرینی در دانشگاه‌های مورد مطالعه وجود دارد؟

جدول 2 توافقی و تفاوت محتوای برنامه‌درسی کارآفرینی

محتوای برنامه‌درسی کارآفرینی	پنسلوانیا	مریلند	کالیفرنیا	هاروارد	تهران
آشنایی با مبانی کارآفرینی، تعاریف و مفاهیم	√	√	√	√	√
ارزیابی از ایده‌ها و اصطلاحات کارآفرینانه	√	√	---	√	√
مسائل حقوقی	√	√	√	√	√
طرح‌ها و مدل‌های کسب و کار	√	---	√	√	√
کارآفرینی سازمانی و اجتماعی	---	√	√	√	---
مدل‌ها و منابع تأمین منابع مالی	√	√	√	√	√
روش‌های برنامه‌ریزی کسب و کار	√	---	---	---	√
روش‌های بهبود مدیریت	√	√	---	---	√
راهبردهای شروع و راه‌اندازی کسب و کار	√	√	√	√	√
برداشت محصول و یادگیری از شکست‌ها	√	---	√	√	√
- خلاقیت و نوآوری - اخلاق و مسئولیت اجتماعی - ارزیابی از محیط، پژوهش در بازار - کارآفرینی جهانی: شرایط تأثیرگذار بر کسب و کار	---	√	---	---	---

					و بازار بین‌المللی
----	√	----	√	----	مسائل کارآفرینی و چالش‌های معاصر

ادامه جدول 2

تهران	هاروارد	کالیفرنیا	مریلند	پنسیلوانیا	محتوا برنامه درسی کارآفرینی
----	----	√	----	----	- تفاوت بین سازمان‌های خصوصی، دولتی، و شرکت‌های تجاری - تغییرات و تحولات تجاری - رقابت و اندازه‌گیری مدیریت عملکرد - سرمایه‌گذاری اجتماعی و ارزیابی
----	----	----	√	√	فرصت‌های کارآفرینانه
----	√	----	----	----	- مدل‌های تغییر: ابزاری برای کارآفرینی اجتماعی - مثال‌هایی در عمل: بازار، مردم، و جنبش‌ها - مثال‌هایی در عمل: مدل‌های خیریه - مدل‌های بازار - مدل‌های آموزشی - مدل‌های سیاسی - مدل‌های اجتماعی - مدل‌های جنبشی
√	----	----	----	----	- آشنایی با مبانی بازار و مدیریت بازار - آشنایی با داستان‌های موفقیت و شکست کارآفرینان - آشنایی با تجربیات کارآفرینان ایرانی - طراحی جداول و محاسبات طرح کسب و کار - بازاریابی - فروش و ارتباط با مشتری

جدول 2 نشان می‌دهد که همه دانشگاه‌های مورد نظر در استفاده از سرفصل‌هایی همچون آشنایی با مبانی کارآفرینی، تعاریف و مفاهیم، مسائل حقوقی، راهبردهای شروع و راه‌اندازی کسب و کار، مدل‌ها و منابع تأمین منابع مالی با هم توافق، و در بقیه سرفصل‌ها با هم تفاوت دارند. دانشگاه‌های پنسیلوانیا، مریلند، هاروارد و تهران از سرفصل ارزیابی از ایده‌ها و اصطلاحات کارآفرینانه استفاده می‌کنند. دانشگاه‌های پنسیلوانیا، کالیفرنیا، هاروارد و تهران از سرفصل طرح‌ها و مدل‌های کسب و کار بهره می‌برند. دانشگاه‌های مریلند، کالیفرنیا و هاروارد نیز سرفصل کارآفرینی سازمانی و اجتماعی را در محتوای

برنامه‌درسی خود قرار داده‌اند. به روش‌های برنامه‌ریزی کسب و کار در سرفصل دانشگاه‌های پنسیلوانیا و تهران توجه شده است. دانشگاه‌های پنسیلوانیا، مرلند و تهران از سرفصل روش‌های بهبود مدیریت بهره می‌برند. از سرفصل برداشت محصول و یادگیری از شکست‌ها در همه دانشگاه‌های مورد نظر به غیر از دانشگاه کالیفرنیا استفاده می‌شود. جدول همچنین بیانگر این است که سرفصل‌های خلاقیت و نوآوری، اخلاق و مسئولیت اجتماعی، ارزیابی از محیط، پژوهش در بازار، کارآفرینی جهانی: شرایط تأثیرگذار بر کسب و کار و بازار بین‌المللی تنها در دانشگاه مرلند مورد توجه قرار گرفته است. در دانشگاه‌های مرلند و هاروارد سرفصل مسائل کارآفرینی و چالش‌های معاصر در محتوای برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی گنجانده شده است. سرفصل‌های تفاوت بین سازمان‌های خصوصی، دولتی، و شرکت‌های تجاری، تغییرات و تحولات تجاری، رقابت و اندازه‌گیری مدیریت عملکرد، سرمایه‌گذاری اجتماعی و ارزیابی تنها در دانشگاه کالیفرنیا استفاده می‌شود. دانشگاه‌های پنسیلوانیا و مرلند سرفصل فرصت‌های کارآفرینانه را در محتوای برنامه‌درسی خود قرار داده‌اند. دانشگاه هاروارد سرفصل‌های مدل‌های تغییر: ابزاری برای کارآفرینی اجتماعی، مثال‌هایی در عمل: بازار، مردم، و جنبش‌ها، مثال‌هایی در عمل: مدل‌های خیریه، مدل‌های بازار، مدل‌های آموزشی، مدل‌های سیاسی، مدل‌های اجتماعی، مدل‌های جنبشی را در محتوای برنامه‌درسی خود قرار داده است و سرفصل‌های آشنایی با مبانی بازار و مدیریت بازار، آشنایی با داستان‌های موفقیت و شکست کارآفرینان، آشنایی با تجربیات کارآفرینان ایرانی، طراحی جداول و محاسبات طرح کسب و کار بازاریابی، فروش و ارتباط با مشتری تنها در محتوای برنامه‌درسی دانشگاه تهران گنجانده شده است.

سؤال 5: فرصت‌های یاددهی - یادگیری برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌های

مورد مطالعه چیست؟

دانشگاه پنسیلوانیا

دانشگاه پنسیلوانیا در برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی از راهبردهای یاددهی - یادگیری همچون: ترکیبی (یادگیری الکترونیکی، فیلم‌های آموزشی، حضوری)، روش سخنرانی، مطالعه موردی، بحث گروهی، روش‌های مشارکتی و گروه‌بندی دانشجویان برای انجام تکالیف، بسترسازی زمینه لازم برای ملاقات با شرکت‌های کارآفرین موفق و دعوت از

آن‌ها برای تدریس¹، و استفاده از فعالیت‌های فوق‌برنامه در قالب بازی² تأکید دارد. دانشگاه مریلند نیز از روش سخنرانی، بحث گروهی،³ مطالعه موردی، دعوت از شرکت‌های بزرگ برای بازدید و تحلیل، آموزش ترکیبی (یادگیری الکترونیکی، فیلم‌های آموزشی، حضوری)،⁴ و بازی‌های جدی و شبیه‌ساز⁵ بهره می‌گیرد. در دانشگاه کالیفرنیا روش‌هایی همچون: آموزش ترکیبی (یادگیری الکترونیکی، فیلم‌های آموزشی، حضوری)، مطالعه موردی، روش سخنرانی، دعوت از افراد کارآفرین، تأکید بر مشارکت گروهی⁶ و استفاده از بازی‌های جدی⁷ به کار می‌رود. بررسی مدارک و اسناد موجود نیز نشان می‌دهد که در دانشگاه هاروارد از روش‌های آموزش ترکیبی (یادگیری الکترونیکی، فیلم‌های آموزشی، حضوری)، سخنرانی، یادگیری مشارکتی در گروه‌بندی دانشجویان، بحث گروهی، مطالعه موردی، دعوت از مهمانان کارآفرین⁸ و شبیه‌سازها و بازی‌های جدی⁹ استفاده می‌شود.

سؤال 6: چه توافقی‌ها و تفاوت‌هایی در بررسی روش تدریس برنامه‌دستی کارآفرینی در دانشگاه‌های مورد مطالعه وجود دارد؟

جدول 3 توافق و تفاوت راهبردهای یاددهی - یادگیری برنامه‌دستی کارآفرینی

تهران	هاروارد	کالیفرنیا	مریلند	پنسیلوانیا	راهبردهای یاددهی - یادگیری در برنامه‌دستی کارآفرینی
---	√	√	√	√	آموزش ترکیبی (یادگیری الکترونیکی، فیلم‌های آموزشی، حضوری)
√	√	√	√	√	روش سخنرانی
---	√	√	√	√	مطالعه موردی

- <http://entrepreneurship.wharton.upenn.edu/teaching/requirements-for-the-entrepreneurial-management-major/>
- <http://docplayer.net/5612986-Entrepreneurship-simulation-the-startup-game.html>
- University of Maryland, Introduction to Entrepreneurship Course Syllabus, 2003. www.citidel.org/bitstream/10117/6189/1/33-ENES200.pdf
- <http://www.mtech.umd.edu/educate/courses/>
- <https://www.universitybusiness.com/article/gaming-serious-business-university-maryland-baltimore-county>
- gsm.ucdavis.edu/.../mgtp291-2_sp13.pdf
- <https://ikhlaqsidhu.files.wordpress.com/2013/09/bmoe-paper.pdf>
- www.isites.harvard.edu/fs/docs/icb...files/Harvard-MGMT-E154.pdf
- <https://cb.hbsp.harvard.edu/cbmp/product/WH0001-HTM-ENG>

ب‌	ب‌	ب‌	ب‌	ب‌	ب‌
ب‌	ب‌	ب‌	ب‌	ب‌	ب‌
ب‌	ب‌	ب‌	ب‌	ب‌	ب‌
ب‌	ب‌	ب‌	ب‌	ب‌	ب‌

جدول 3 نشان می‌دهد که همه دانشگاه‌های مطالعه‌شده در استفاده از روش سخنرانی با هم توافق و در استفاده از دیگر راهبردهای یاددهی - یادگیری با هم تفاوت دارند: دانشگاه‌های پنسیلوانیا، مریلند، کالیفرنیا و هاروارد از راهبردهای یاددهی - یادگیری همچون آموزش ترکیبی، مطالعه موردی، ملاقات با شرکت‌های کارآفرین موفق و دعوت از آن‌ها برای تدریس و فعالیت‌های فوق برنامه در قالب بازی استفاده می‌کنند. دانشگاه‌های پنسیلوانیا، مریلند و هاروارد در برنامه درسی خود از روش بحث گروهی بهره می‌برند. از روش‌های مشارکتی و گروه‌بندی نیز در دانشگاه‌های پنسیلوانیا، کالیفرنیا و هاروارد استفاده می‌شود.

سؤال 7: روش ارزشیابی برنامه درسی آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌های مورد مطالعه چیست؟

با بررسی برنامه درسی آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌های مورد پژوهش مشخص گردید که این دانشگاه‌ها در برنامه درسی خود در زمینه ارزشیابی برنامه درسی آموزش کارآفرینی به شکل زیر عمل می‌کنند:

دانشگاه پنسیلوانیا

- فعالیت‌های کلاسی 38 درصد،
- آزمون شفاهی از مهارت‌های تحلیلی دانشجویان در کلاس 30 درصد،
- ارائه یک طرح اقتصادی به شکل گروهی از دانشجویان 50 درصد،
- ارزشیابی از طرح کسب و کار گروهی دانشجویان 7 درصد.¹

1. the University of Pennsylvania Entrepreneurship Course Syllabus, Fall 2006.
www.management.wharton.upenn.edu/.../Wharton-MGMT-801-Entrepreneurship-20...

دانشگاه مریلند

- فعالیت در بحث‌های کلاس 10 درصد،
- تکالیف و مطالعات موردی 10 درصد،
- امتحان میان‌ترم 15 درصد،
- تحقیق (مقاله) در مورد کارآفرینی 10 درصد،
- امتحان نهایی 25 درصد،
- ارائه طرح کارآفرینی 30 درصد.¹

دانشگاه کالیفرنیا

- ارائه خلاصه کارآفرینی اجتماعی در ابتدای کلاس 5 درصد،
- ارائه یک طرح مفهومی از برنامه‌های کسب و کار 5 درصد،
- ارائه مورد و گزارش‌های پیشرفت طرح‌های کسب و کار. هر گروه از دانشجویان برای ارائه مورد به طور هفتگی و پیشرفت توسعه طرح‌های کسب و کار مسئول خواهند بود. 15 درصد نمره برای ارائه مورد و 15 درصد برای گزارش پیشرفت،
- ارائه طرح کسب و کار در کلاس به طور گروهی در کلاس 35 درصد،
- مشارکت در کلاس 25 درصد.²

دانشگاه هاروارد

- فعالیت در بحث‌های کلاسی و تمرینات 10 درصد،
- ارائه تکالیف ارائه‌شده گروهی 15 درصد،
- ارائه مقاله اول 10 درصد،
- ارائه مقاله دوم 15 درصد،

1. University of Maryland, Introduction to Entrepreneurship Course Syllabus, ۲۰۰۳.
www.citidel.org/bitstream/۱۰۱۱۷/۶۱۸۹/۱/۳۳-ENES۲۰۰.pdf

2. gsm.ucdavis.edu/.../mgtp291-2_sp13.pdf

- ارائه پروژه در کلاس 50 درصد.¹

دانشگاه تهران

- آزمون پایان ترم.

جدول 4 توافقی و تفاوت‌های روش‌های ارزشیابی برنامه درسی کارآفرینی

تهران	هاروارد	کالیفرنیا	مریلند	پنسیلوانیا	ارزشیابی در برنامه درسی کارآفرینی
----	√	√	√	√	فعالیت‌های کلاسی
----	----	----	----	√	آزمون شفاهی از مهارت‌های تحلیلی دانشجویان
----	√	√	√	√	طرح اقتصادی و کسب و کار گروهی از دانشجویان
----	----	√	√	----	تکالیف و مطالعات موردی
----	----	----	√	----	امتحان میان ترم
----	√	----	√	----	تحقیق (مقاله) در زمینه کارآفرینی
√	----	----	√	----	امتحان نهایی

سؤال 8: چه توافقی‌ها و تفاوت‌هایی در بررسی روش ارزشیابی برنامه درسی کارآفرینی در دانشگاه‌های مورد مطالعه وجود دارد؟

جدول 4 نشان می‌دهد که در دانشگاه‌های مورد مطالعه در استفاده از یک روش ارزشیابی مشترک در برنامه درسی کارآفرینی توافق وجود ندارد: دانشگاه پنسیلوانیا، مریلند، کالیفرنیا و هاروارد از فعالیت‌های کلاسی و طرح‌های اقتصادی و کسب و کار گروهی دانشجویان به عنوان یک روش ارزشیابی استفاده می‌کنند. دانشگاه پنسیلوانیا نیز مهارت‌های تحلیلی دانشجویان را ارزشیابی می‌کند. جدول همچنین بیانگر این است که دانشگاه مریلند و کالیفرنیا از تکالیف و مطالعات موردی دانشجویان برای ارزشیابی دانشجویان استفاده می‌کنند. در دانشگاه مریلند به آزمون میان‌ترم نیز به منزله یک روش ارزشیابی توجه شده است، و همچنین در این دانشگاه و هاروارد از مقاله دانشجویان نیز ارزشیابی صورت می‌گیرد. دانشگاه تهران نیز فقط آزمون نهایی دانشجویان را ملاک ارزشیابی قرار می‌دهد، که در این زمینه با دانشگاه مریلند توافق دارد.

1. www.isites.harvard.edu/fs/docs/icb...files/Harvard-MGMT-E154.pdf

نتیجه‌گیری

امروزه آموزش کارآفرینی و گنجاندن آن در برنامه‌دستی رشته‌های علوم انسانی به طور عام و رشته‌های علوم اجتماعی و رفتاری به طور خاص در دانشگاه‌های پیشرو یکی از بخش‌های اساسی برای به حرکت درآوردن موتور اقتصادی کشور محسوب می‌شود. توجه به سرفصل برنامه‌دستی کارآفرینی در دانشگاه‌ها سبب می‌شود دانشجویان از تأکید صرف بر استخدام‌های دولتی، دوری کرده، و خود را مجهز به فرایندهایی بکنند، تا زمانی که از دانشگاه فارغ‌التحصیل می‌شوند، بتوانند در بازار کار به عنوان یک کارآفرین ایفای نقش کنند. بدیهی است ایجاد این نوع تفکر در دانشگاه مستلزم تدوین یک برنامه‌دستی منسجم، علمی و پیشرفته برای پرورش نگرش کارآفرینانه در همه فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است. برای بهبود و اجرای بهتر برنامه‌دستی کارآفرینی می‌توان از تجربه دانشگاه‌های پیشرو که در این زمینه موفق شده‌اند، استفاده کرد. هدف پژوهش حاضر مطالعه تطبیقی آموزش کارآفرینی در رشته‌های کارشناسی علوم اجتماعی و رفتاری در دانشگاه‌های پیشرو پنسیلوانیا، مریلند، کالیفرنیا و دانشگاه هاروارد و مقایسه آن با برنامه‌دستی کارآفرینی در رشته‌های کارشناسی قلمرو علوم اجتماعی و رفتاری (کارآفرینی، روان‌شناسی و علوم تربیتی، اقتصاد، جغرافیا، مدیریت، تربیت‌بدنی و علوم اجتماعی) در دانشگاه تهران بود. نتایج کلی پژوهش نشان داد که برنامه‌دستی آموزش کارآفرینی در عناصر هدف، محتوا، راهبردهای یاددهی یادگیری و ارزشیابی در دانشگاه تهران متفاوت از دانشگاه‌های مورد مطالعه است. سانگ و همکاران (Sang et al., 2005) و لیودیزی و همکاران (LiuDezhi et al., 2008) نیز نتایج مشابهی را گزارش کرده‌اند. برنامه‌دستی کارآفرینی در قلمرو رشته‌های کارشناسی علوم اجتماعی و رفتاری در دانشگاه‌های پیشرو بر اساس رویکرد شایستگی‌محوری طراحی شده است تا شایستگی‌های لازم همچون دانش، مهارت، توانایی و نگرش را در دانش‌آموختگان ایجاد و تقویت نماید. در این رویکرد ابتدا اهداف به شکل رفتاری و ملموس تعیین، و سپس محتوای مورد نیاز با توجه به هدف، و راهبردهای یاددهی - یادگیری مناسب آموزش داده می‌شود، و در آخر ارزشیابی از عملکرد دانشجویان با توجه به اهداف آن صورت می‌گیرد. در حالی که طراحی برنامه‌دستی کارآفرینی دانشگاه تهران بر رویکرد سنتی با ویژگی‌هایی همچون اهداف برنامه‌دستی مجزا از یکدیگر، محتوای خطی، راهبردهای یاددهی - یادگیری مبتنی بر روش سخنرانی و بحث گروهی با محوریت معلم و ارزشیابی کمی استوار است. این نوع برنامه‌

درسی بیشتر بر مهارت‌های پایین تفکر از جمله دانش و فهمیدن تأکید داشته، و مهارت، توانایی و نگرش کارآفرینانه دانشجویان را تقویت نمی‌کند. ایجاد نگرش کارآفرینانه در افراد نیازمند توجه به سطوح بالای تفکر (به کار بستن، تجزیه و تحلیل، ترکیب و ارزشیابی) است. در واقع، کارآفرینی فرایندی است که در طی آن فرد کارآفرین با بهره‌گیری از ایده‌های نو و خلاق و شناسایی فرصت‌های جدید، به ارتقای وضع خود و جامعه کمک می‌کند. از این رو، توجه به ارتقا و بهبود سطوح بالای تفکر مبتنی بر کارآفرینی در دانشجویان بیش از پیش ضروری است. از آنجا که پژوهش‌های انجام‌شده مجلل چوبقلو و همکاران (1393)، صفری و سمیع‌زاده (1391)، احمدزاده (1392)، شریف و همکاران (1390)، فراهانی و همکاران (1387) و احمدزاده (1384) بیانگر وضعیت نامطلوب آموزشی کارآفرینی در رشته‌های کارشناسی علوم اجتماعی و رفتاری است، همین نبود مطلوبیت را می‌توان نشئت گرفته از صبغه موضوع محوری برنامه درسی دانست. نتایج تحقیق همچنین نشان داد که در دانشگاه‌های پیشرو اهداف برنامه درسی به شکل رفتاری و قابل اندازه‌گیری در راستای کسب شایستگی‌های مورد نظر (مهارت، دانش، نگرش و توانایی‌ها) تدوین شده‌اند. در حالی که اهداف تأکیدشده در برنامه درسی دانشگاه تهران بیشتر بر سطح دانستن و به یادسپاری مبانی نظری تأکید دارد. این موضوع این نگرش را در دانشجویان شکل می‌دهد که در اهداف برنامه درسی کارآفرینی دانشگاه تهران بیشتر دستیابی به مباحث نظری و به یادسپاری مورد نظر است، تا فعالیت‌های سطوح بالای تفکر. بررسی نتایج پژوهش همچنین بیانگر تدوین محتوای برنامه درسی کارآفرینی در دانشگاه‌های پیشرو در راستای بهبود شایستگی‌های مورد نظر در دانشجویان است، در صورتی که در برنامه دانشگاه تهران بر مباحث صرف نظری تأکید شده است. بررسی نتایج تحقیق در زمینه سؤال سوم پژوهش نیز نشان داد که در بخش راهبردهای یاددهی - یادگیری برنامه درسی کارآفرینی دانشگاه‌های پیشرو از فرصت‌ها و راهبردهای متنوعی همچون روش مبتنی بر بازی، آموزش ترکیبی (یادگیری الکترونیکی، فیلم‌های آموزشی، حضوری)، مطالعه موردی، روش‌های مشارکتی و گروه‌بندی دانشجویان برای انجام دادن تکلیف، فرصت کار در دنیای واقعی و ملاقات با شرکت‌های کارآفرین موفق سود می‌جویند، در صورتی که راهبردهای یاددهی - یادگیری در دانشگاه تهران به روش سخنرانی محدود شده است. علاوه بر این، یافته‌های تحقیق بیانگر این واقعیت است، که دانشگاه‌های امریکایی از روش‌های متنوع ارزشیابی همچون روش آزمون از مهارت‌های

تحلیلی دانشجویان، تدوین یک پایان نامه، تمرین های کلاسی، امتحانات پایان ترم، تکالیف گروهی، پروژه های عملی با یک بارم بندی مشخص استفاده می کنند، ولی در ارزشیابی در برنامه درسی کارآفرینی دانشگاه تهران فقط بر آزمون پایان ترم برای سنجش میزان تسلط دانشجویان به مبانی نظری کتاب اکتفا شده است.

به طور کلی، با توجه به چشم انداز 1404 آموزش عالی و برنامه توسعه پنجم مبنی بر گسترش تقویت کارآفرینی در جامعه، طراحی برنامه ریزی درسی مبتنی بر رویکرد شایستگی محور و تأکید بر پرورش و ترویج شایستگی ها می تواند به عنوان راهبردی مطلوب در آموزش عالی برای تحقق و پرورش شایستگی های کارآفرینانه در نظر گرفته شود. در امتداد این پژوهش پیشنهاد های کاربردی و پژوهشی زیر مطرح می گردد:

پیشنهاد های کاربردی

- به منظور بهبود آموزش کارآفرینی پیشنهاد می گردد، برنامه درسی رشته های کارشناسی علوم اجتماعی و رفتاری در دانشگاه تهران بر اساس رویکرد شایستگی محوری بازنگری شود.
- از آنجا که هدف اصلی برنامه درسی شایستگی محور ارتقا و کسب شایستگی های کارآفرینی دانشجویان است، لذا پیشنهاد می شود که بستر لازم برای به کارگیری راهبردهای متنوع یاددهی - یادگیری همچون بازی های جدی، یادگیری مشارکتی، بحث گروهی و مطالعات موردی در آموزش کارآفرینی فراهم گردد.
- یک شورای تخصصی برای تعیین و به روزرسانی شایستگی های افراد کارآفرین تشکیل شود، تا بازنگری برنامه درسی منطبق با شایستگی های افراد کارآفرین صورت گیرد.
- دوره های ضمن خدمت برای مدرسان کارآفرینی در زمینه آموزش شایستگی محوری برگزار شود.

منابع

احمدپور داریانی، محمود (1392). تجارب کارآفرینی در کشورهای منتخب، تهران: امیرکبیر.
احمدزاده، مریم (1392). «بررسی و تحلیل اثربخشی آموزش کارآفرینی در رشته های کارآفرینی با استفاده

- از مدل ماتریس رضایت»، فصلنامه پژوهش‌های مدیریت عمومی، سال 6، شماره 22، ص 105-130. احمدزاده، نسرين (1384). بررسی میزان توجه برنامه درسی دوره کارشناسی رشته علوم تربیتی به پرورش مهارت‌های کارآفرینی از دیدگاه فارغ‌التحصیلان دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- شریف، سیدمصطفی، عبدالرسول جمشیدیان، حمید رحیمی و ناهید نادری (1390). «تحلیل وضعیت آموزش کارآفرینی در آموزش عالی»، فصلنامه توسعه کارآفرینی، سال 3، شماره 11، ص 87-106. شفیعی‌زاده، حمید (1386). «آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی»، همایش ملی آموزش عالی و کارآفرینی، سمنان: دانشگاه سمنان، 3-7 مهرماه.
- صفری، سعید و مهدی سمیع‌زاده (1391). «نیازسنجی آموزش دانش و مهارت کارآفرین در رشته‌های علوم انسانی»، فصلنامه فناوری آموزش، سال 7، شماره 1، ص 66-76. طالبی، کامییز (1387). «ضرورت ایجاد نظام ملی نوآوری در علوم انسانی به جهت توسعه پایدار در کشور»، همایش علوم انسانی و چالش اشتغال، تهران: دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران.
- فراهانی، ابوالفضل، محمود گودرزی، نسرين عزيزيان كهن و علي اكبر احمدی (1387). «عنوان نقش سرفصل و محتوای دروس تربیت بدنی در کارآفرینی دانش‌آموختگان این رشته»، فصلنامه مدیریت ورزشی، دوره 1، شماره 1، ص 203-223.
- مجلل چوبقلو، محمدعلی، رحيم عبدالله فام و الهام تمجیدتاش (1393). «آسیب‌شناسی فرایند کارآفرینی در برنامه‌درسی رشته‌های تحصیلی دانشگاهی»، فصلنامه بهره‌وری مدیریت، سال 5، دوره 18، ص 167-187.
- معدن‌دار آرانی، عباس و لیدا کاکیا (1394). آموزش و پرورش تطبیقی چشم‌اندازهای نوین، تهران: آبیژ. مهدوی مزده، محمد (1392). «تعیین شاخص‌های تأثیرگذار در کارآفرین بودن دانشگاه‌های دولتی ایران و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها از این منظر»، فصلنامه سیاست علم و فناوری، سال 6، شماره 1، ص 81-98.
- Gibb, A. A. (2005). "Towards the entrepreneurial university, entrepreneurship education as a lever for change", A Policy Paper for the National Council for Graduate Entrepreneurship (NCGE) UK.
- Katz, J. (2003). "Chronology and intellectual trajectory of American entrepreneurship education 1876-1999", Journal of Business Venturing, (18)2, 283-300.
- Kuratko, D. F. (2003). "Entrepreneurship education: emerging trends and challenges for the 21st century", White Paper, US Association of Small Business Education.
- LiuDezhi, L., W. Hong (2008). "A comparative study for entrepreneurial education in China-US universities", International Conference on Engineering and Business Education, Wismar: Wismar University, September 14-17.
- Martinez, A. Corduras; Jonathan Leveie; Donna J. Kelly; Rognvaldur J. Saemundsson; Thomas Schött (2014). GERA-Global Entrepreneurship Research Association, Global

- Entrepreneurship Monitor Special Report (GEM): A Global Perspective on Entrepreneurship Education and Training, GERA; Babson College; Universidad del Desarrollo; Reykjavik University.
- McMullan, W. E., & W.A. Long (1987). "Entrepreneurship education", in the nineties Journal of Business Venturing, Vol. 2, pp. 261-275.
- Sanchez, J. C. (2011). "University training for entrepreneurial competencies: Its impact on intention of venture creation", International Entrepreneurship and Management Journal, (7)3, 239-254.
- Sang, M. L., & C. Daesung (2005). "Impact of entrepreneurship education: A comparative study of the U.S. and Korea", International Entrepreneurship and Management Journal, 1(1), 27-43.
- Seabela, M. & O. Fatoki (2014). "The entrepreneurial competencies of non-business university students", in South Africa International Journal of Science Education, 6(3), 375-381.
- UNESCO (1998). "Higher education in the twenty-first century vision and action", World Conference on Higher Education, France: Paris, 5-9 October.